

แปลงผักบนหาดทราย ของขวัญจากสายน้ำสาละวิน

เรื่อง เพ็ญพร ดีเทศน์

ภาพ เครือข่ายแม่น้ำเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

เรือหางยาวแล่นออกจากท่าเรือบ้านแม่สามแลบ ทวนลำน้ำสาละวินบริเวณชายแดนไทย-พม่า ฝั่งไทยคืออำเภอแม่สะเรียง จังหวัดแม่ฮ่องสอน ตรงข้ามกับรัฐกะเหรี่ยงของประเทศพม่า เรือแล่นมาประมาณ ๑ ชั่วโมงก็ถึงบ้านท่าตาฝั่ง หมู่บ้านชาวกะเหรี่ยงที่อยู่ในพื้นที่ซึ่งภายหลังประกาศเป็นอุทยานแห่งชาติสาละวิน หมู่บ้านท่าตาฝั่งเป็นหมู่บ้านค่อนข้างใหญ่ มีชาวไทยเชื้อสายกะเหรี่ยงอาศัยอยู่กว่า ๘๐ หลังคาเรือน ชาวบ้านทำนาบนที่ราบริมห้วยแม่กองคา ทำไร่หมุนเวียนบนดอย และจับปลาในน้ำสาละวินและในห้วย

นอกจากทำนาและทำไร่แล้ว ชาวบ้านที่นี่ก็มีวิถีชีวิตเช่นเดียวกับชาวบ้านในชุมชนริมฝั่งน้ำแห่งอื่นๆ คือทำเกษตรกรรมน้ำในยามน้ำลด หาดทรายขาวสะอาดที่ไหลขึ้นมายามหลังฤดูฝนพร้อมกับปุ๋ยธรรมชาติที่พัดพามากับสายน้ำ เป็นของขวัญรับฤดูหนาวที่น้ำสาละวินมอบให้แก่ชาวบ้านริมฝั่งน้ำทุกๆ ปีเพื่อปลูกผักและพืชอื่นๆ กว่า ๓๐ ชนิด อาทิ ข้าวโพด ถัวนานาชนิด แตงโม และยาสูบ แน่แน่นอนว่าพืชทุกชนิดที่ปลูกบนหาดทรายนี้ปลอดสารพิษ และไม่ต้องการปุ๋ยหรือสารเคมีใดๆ

เมื่อน้ำเริ่มลดในปลายเดือนตุลาคม หาดทรายก็ค่อยๆ ไหลพ่นน้ำขึ้นมาให้ชาวบ้านแบ่งกันปลูกพืชต่างๆ หาดริมน้ำสาละวินไม่เหมือนกันเลยสักปี แล้วแต่ว่าสายน้ำจะพัดพาทรายมาตรงไหน แต่ไม่ว่าจะมีพื้นที่เท่าไร ทุกปีชาวบ้านสามารถจัดสรรพื้นที่ได้เพียงพอเสมอสำหรับทุก

ครัวเรือน แม้ว่าช่วงหลังพื้นที่ทำเกษตรจะน้อยลงบ้าง เนื่องจากหลังการประกาศเขตอุทยานแห่งชาติเมื่อหลายปีก่อน เจ้าหน้าที่ฯ ก็ห้ามชาวบ้านทำเกษตรริมน้ำบนหาดบางแห่ง ด้วยเหตุผลที่ว่าแปลงเกษตรของชาวบ้าน “บุกรุกพื้นที่อุทยาน”

แปลงผักของชาวบ้านอยู่ใกล้ๆ กับหมู่บ้าน แต่บางครอบครัวก็ทำเกษตรบนหาดทรายที่ไกลออกไปอีกนิด บางแห่งก็ต้องพายเรือไป พืชผลที่ปลูกนี้เพื่อบริโภคในครัวเรือน แลกเปลี่ยนกันในชุมชน และขายบ้างหากมีเหลือ

เมื่อน้ำลดหาดทรายกำลังขึ้น ชาวบ้านก็จะเริ่มหว่านเมล็ดพันธุ์ที่เก็บไว้ตั้งแต่ปีก่อนโดยปลูก “ตามน้ำ” ปลูกยาสูบและข้าวโพดซึ่งเก็บเกี่ยวช้าไว้ริมฝั่งที่สุด และค่อยๆ ไล่เป็นถั่ว และพืชอื่นๆ ตามลงไปจนเกือบจรดน้ำสาละวิน ทรายอยู่ใต้น้ำตลอดฤดูฝนและยังคงขึ้นทำให้กล้าพืชเล็กๆ แตกตัวออกมาจากเมล็ด และไหลพันทรายขึ้นมาดูโลกให้ชาวบ้านชื่นใจ จากนั้นชาวบ้านก็ไม่ต้องทำอะไรอีก รอเพียงวันเก็บเกี่ยว ไม่ต้องใส่ปุ๋ย ไม่มีแมลงรบกวน เป็นของขวัญที่พิเศษจริงๆ

เราถามชาวบ้านว่าจะรู้ได้อย่างไรว่าน้ำลดได้ที่แล้วและเริ่มปลูกพืชได้ เพราะเคยได้ยินมาว่าชาวบ้านริมฝั่งโขงที่อำเภอเชียงของใช้วิธีที่เราเรียกว่า “เกษตรจิ้งหรีด” ที่ดูว่าถ้าจิ้งหรีดลงไปทำรูบนริมฝั่งน้ำเมื่อไหร่ ก็เริ่มปลูกพืชได้เลย น้ำไม่ขึ้นอีกแน่นอน มีชีวิตจิ้งหรีดเป็นประกัน พอได้ฟังชาวบ้านท่าตาฝั่งฮากันครืน และบอกว่าจิ้งหรีดที่นี้ยังต้องมัน เพราะบางทีน้ำลดแล้วหลายวัน ชาวบ้านหว่านพืชเรียบร้อยแล้วมีฝนตกด้านบนต้นน้ำแล้วน้ำก็ขึ้นอีก ชาวบ้านเลยเตรียมเมล็ดพันธุ์ไว้ถึง ๓ ชุด พร้อมรับสถานการณ์ความไม่แน่นอนของน้ำขึ้นน้ำลง ถ้าไม่มีเมล็ดพันธุ์ก็หยิบยืมจากเพื่อนบ้านในชุมชน เมื่อได้ผลผลิตแล้วค่อยคืน

วันนี้เราไปช่วยพระตี้ (ลุง) ทุบถั่ว พะตี้ปลูกถั่วดิน (ถั่วลิสง) ไว้ไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก แปลงถั่วของพระตี้อยู่บนหาดทรายขาวกว้างสุดลูกหูลูกตา กว้างจนไม่น่าเชื่อว่าทรายขาวละเอียดนี้คือหาดของแม่น้ำ ไม่ใช่หาดทะเล พะตี้บอกว่าเรามาช้าไป ตอนนี้ชาวบ้านเก็บเกี่ยวผลผลิตไปเกือบหมดแล้ว หากมาเร็วกว่านี้ก็จะเห็นแปลงเกษตรที่ชาวบ้านปลูกเต็มหาด

แดดยามเช้าทอแสงอ่อน พระอาทิตย์ยังหลบอยู่หลังม่านหมอก ชาวบ้านออกมาทำเกษตร ริมน้ำเข้าแบบนี้เสมอ เพราะถ้าสายเกินแดดจะแรงมาก พะตี้เก็บเกี่ยวถั่วด้วยวิธีที่เราคิดว่าสบายที่สุดเท่าที่เคยพบมา แค่ตั้งต้นถั่วขึ้นมาแล้วสะบัดทรายออกนิดหน่อยก็เป็นอันใช้ได้ ปลูกถั่วบนทรายไม่ต้องค่อยๆ ถอนหรือล้างซีดินออกเหมือนปลูกบนดิน ถอนแล้วก็วางตากแดดไว้บนทรายให้แห้งสักหน่อย พรุ่งนี้เข้ามาตักฝักถั่วออกจากรากก็แบกกลับบ้านได้เลย

เราเดินไปยังแปลงเกษตรอีกแห่งที่อยู่ไม่ไกล ริมน้ำเป็นหาดกรวดดูแปลกตา แต่ริมตลิ่งมีดินพอให้ปลูกยาสูบได้ พะตี้ไต่เต้ากำลังเด็ดใบอ่อนออกเพื่อให้ใบอื่นโตเต็มที่ พร้อมกับหยิบหนอนที่กักกินใบยาสูบทิ้ง พะตี้ไต่เต้าบอกว่ามีหนอนนิดๆ หน่อยๆ ไม่ถึงกับต้องช้ำยา เก็บทิ้งเฉยๆ ก็หมด

จากแปลงยาสูบมองขึ้นไปบนฝั่งเป็นแปลงเกษตรชั้นบนที่น้ำไม่ท่วมเลยตลอดปี บนตลิ่งนี้เป็นสวนที่ชาวบ้านปลูกพืชล้มลุก เช่น มะเขือ พริก ก้อย พะตี้ไต่เต้าพาเราชมสวนแถมใจดีตัดก้อยให้เราหนึ่งหวี ก้อยยี่สิบวินลูกโต ผิวฉนวนล อร่อยจริงๆ

เช้าวันถัดมาเราเดินเลาะริมน้ำไปยังแปลงผักอีกแห่งไม่ไกลจากหมู่บ้านนัก ผ่านที่ราบรกรๆ ริมน้ำเห็นพะตี่อีกคนกำลังทำอะไรอยู่ในพงหญ้า แล้วก็รู้ว่าที่เห็นรกรๆ นั้นคือแปลงถั่วที่พะตี่หว่านไว้ คนเมืองอย่างเราดูไม่ออกเลยว่าเป็นแปลงถั่ว

แล้วเราก็เดินมาถึงหาดดินปนทรายผืนกว้าง ถั่วระกำกำลังออกดอกสีเหลือง ตัดกับท้องฟ้า สีครามสด เราแวะช่วยพะตี่ยะโก๊ะเก็บถั่วแดง ถั่วดำ ได้เต็มกระบุง ยืนยันว่าหาดริมสาละวินอุดม สมบูรณ์ให้ผลผลิตดีจริงๆ

บริเวณริมน้ำใกล้กับท่าเรือของหมู่บ้าน เป็นป่าริมน้ำ มีโขดหินและต้นไคร้ น้ำขึ้นเขียวขุ่น เมื่อฤดูฝนเวียนมาถึงในปีหน้า ไคร้ น้ำและพืชพรรณต่างๆ ในป่าริมน้ำเหล่านี้ก็จะจมอยู่ใต้น้ำ เป็น อาหารให้กับปลาในน้ำสาละวิน พุ่มไม้และโขดหินเหล่านี้จะเป็นแหล่งวางไข่ชั้นดีของปลา

กลับไปหมู่บ้าน เราไปช่วยมือก้า (ป่า) ช่างบ้านตีถั่วแดงให้เมล็ดหลุดออกจากฝัก ผัดเอา เปลือกออก แล้วก็ใส่กระบุงไว้ได้หลายใบ มือก้าไม่ลืมเก็บเมล็ดพันธุ์ไว้สำหรับปีหน้าด้วย

เรือหางยาวพาเราออกจากท่าน้ำมุงกลับไปยังท่าเรือแม่สามแลบ เรือแล่นผ่านหาดทรายที่เรา มาเมื่อวันก่อน วันนี้เหลือแต่หาดทรายขาว มีเพียงเถาแดงโมที่ชาวบ้านยังไม่ได้เก็บเกี่ยว มอง หาดริมน้ำแล้ววันนี้เราไม่เห็นเพียงแค่ความงาม แต่มันคือความมั่นคงทางอาหารของชาวบ้านริม สาละวินที่สายน้ำมอบให้ทุกๆ ปี

